

РОЗДІЛ III

Соціальні реальності в емпіричних дослідженнях

УДК 316.334.56:574.2

Безпека міського публічного простору як складова частина розбудови міста (на прикладі розміщення гуртожитку Луцького педагогічного коледжу)

Галина Єрко –

викладач-методист кафедри
суспільних дисциплін,
Луцький педагогічний коледж,
Луцьк, Україна.
E-mail: Ierko_galy@ukr.net;

Лариса Констанкевич –

старший викладач кафедри
природничо-математичних
дисциплін,
Луцький педагогічний коледж,
Луцьк, Україна.
E-mail: lpk0lgk@gmail.com

У статті здійснено аналіз безпеки публічного простору міста Луцька на основі соціологічного дослідження, проведеного (серед студентів Луцького педагогічного коледжу, котрі проживають у гуртожитку (2016). Результати напрацювань засвідчили потребу створення безпечної території, зокрема, навколо гуртожитку ЛПК та міського простору загалом. При благоустрої публічного міського простору важливо врахувати потреби громади, а також виконувати контроль влади громадськими організаціями й ЗМІ.

Received: April, 2016
1st Revision: May, 2016
Asseped: June, 2016

Ключові слова: міський простір, безпека території, небезпека території, маршрут, соціальний простір, архітектурне середовище.

Yerko Galyna, Konstankevych Larisa. Security of the Urban Public Area as a Part of a City Building (Though the Example of the Location of Lutsk Pedagogical College Dormitory). One of the key aspects of city planning has to be a creation of people's friendly urban space. Lutsk administration and urban planners don't take into account real needs of people while developing transport routes, constructing roads and planning of the streets. The main factor of the problems is the absence of scientific base and logical chain: survey – forecasting of consequences – planning etc. The source of spatial danger in Lutsk is architectural and spatial chaos («disorder» in the landscape, building offices of the historical part of the city, the offensive urban space that devoid of aesthetic taste, etc.). So there was an urgent need for research within the audit of security of area around of the dormitory of the Lutsk Pedagogical College that was conducted by the Gender Education Center in order to identify the most dangerous situations for students on their way to the dormitory.

The survey was conducted among students of the Lutsk Pedagogical College (222 respondents, representing 45 % of those living in the hostel by gender and age (15–22)). The results of our research show the need of safe urban space around the dormitory of Lutsk Pedagogical College and urban space in general. It is becoming increasingly clear that urban development is largely determined by the level of activity of its inhabitants, as well as the strict control of city administration by NGOs and the media. This scientific exploration can be a basis for further studying of city security problem and sociological measuring of urban space development.

Key words: urban space, security area, risk area, route, social space, architectural environment.

Єрко Галина, Констанкевич Лариса. Безопасность городского публичного пространства как составляющая часть развития города (на примере расположения общежития Луцкого педагогического колледжа). В статье раскрывается вопрос безопасности публичного пространства города Луцка за

матеріалами проведеного дослідження. Ітоги розробок підтверджують необхідність безпеки простору навколо загальної Луцької педагогічної коледжної та міської простору в цілому. Підкреслюється, що при благоустрої соціального простору міста важливо враховувати потреби людей, а також контроль влади громадськими організаціями та ЗМІ.

Ключові слова: міський простір, безпека території, небезпека території, маршрут, соціальний простір, архітектурна середовище.

Постановка наукової проблеми та її значення. Будь-які повсякденні практики, пов'язані з міським способом життя (використання міських благ поза межами власного помешкання, споживання, щоденна комунікація) є публічними й відбуваються в міському публічному просторі [5]. Він оточує нас практично всюди: на тротуарі, у парку, громадському транспорті, на ринку, у музеї, в університетських аудиторіях і центрах сучасного мистецтва, у торговельних центрах й у громадських приймальнях органів влади, а також у соціальних мережах та інтернет-форумах, які уможливають поєднання видимої приватності з публічною. Планування міських просторів повинно бути одним із найважливіших напрямів міського планування загалом. У всьому світі відповідальне за планування міських просторів переважно саме місто.

Витоками основних проблем під час планування міських просторів є відсутність ланцюжка: проведення дослідження-прогнозування наслідків-планування тощо [2]. Містобудівельники та керівництво міста не враховують реальних потреб людей ані під час розробки транспортних маршрутів, ані під час побудови доріг і планування вулиць. Потрібно зазначити, що в місті Луцьку відсутні такі види статистичних даних, які дають змогу фахово проектувати міські простори: щільність пішохідних, велосипедних, автомобільних, потоків; дані щодо соціальних груп, що переважно проживають у певних районах тощо. Створити міський простір, у якому кожен почувається впевнено й безпечно – це повинно стати ключовою метою розбудови міста.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Соціологічні й антропологічні дослідження свідчать, що характер економічного та політичного домінування й контролю в постіндустріальних глобалізованих суспільствах стає все менш помітним і водночас усеохопним. Із розвитком із 1970-х рр. неоліберального підходу до міського розвитку приватні інтереси міських економічних еліт (у сучасній Україні вони є одночасно й політичними) дедалі більше домінують над спільними, фрагментуючи, модифікуючи й приватизуючи публічні простори. Водночас, на протидію цим стратегіям еліт, на локальному міському рівні функціонують різноманітні виключені з публічного простору соціальні групи та спільноти, які вдаються до різноманітних тактик апропріації простору й своїми діями набувають видимості в ньому [5].

Канадська дослідниця Маргарет Кон звертає увагу на важливий елемент інтерсуб'єктивності як здатності просторів сприяти незапланованим контактам між людьми, а також на те, що протиставлення приватного й публічного має різний сенс у політичній теорії, критиці культури та економіці. Аналізуючи процеси приватизації публічних просторів у Сполучених Штатах, науковець пропонує визначати «публічний простір» як кластерний концепт, що складається з трьох важливих компонентів: власності, доступності й інтерсуб'єктивності [7].

Інструментальне осмислення міського простору найбільш популярне сьогодні серед архітекторів і муніципалітетів. У його межах використання міських просторів для повсякденної соціальної активності (зібрань, спілкування, прогулянок, споживання) абсолютно необхідне для існування й життєздатності як окремих спільнот, так міст у цілому. Сучасні дослідники та урбаністи Кевін Лінч [3], Джейн Джекобс [1] наголошують на інклюзивній архітектурній організації міського простору, яка б якраз заохочувала активне соціальне використання публічних просторів і через це сприяла різноманітності міського життя.

Учені Європейського інституту порівняльних міських досліджень (EURICUR) звертаються до «сприйняття безпеки» (perceived safety) як фактора міського розвитку, який пов'язується з «якістю антропогенного середовища».

Епістемологічний інтерес до просторового осмислення міського буття виявляється через дослідження питань «виробництва соціального простору». Зокрема, Геза Хелмз пропонує творення безпечних міських центрів за посередництва індустріальних міст [6]. Теоретико-архітектурне бачення соціокультурних просторів (планування, дизайн) дає змогу соціологам розширити власний концептуальний інструментарій через звернення до просторів символічного насильства в містах [4].

Для вітчизняної урбаністики на сьогодні залишається не виконаним завдання безпеки – небезпеки міста й саме тому зростає необхідність у розвідках щодо організації оптимального міського середовища, яке органічно відповідає потребам городян, що, зі свого боку, засвідчує актуальність спеціального дослідження міського простору.

Мета статті – окреслити основні аспекти формування безпеки міського публічного простору за допомогою узагальнення даних соціологічного дослідження безпеки території, проведеного в Луцькому педагогічному коледжі.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Життєво важливою для будь-якого сегменту соціопростору міста є його безпека. Серед найактуальніших чинників небезпеки в місті – «якість і зміст архітектурного середовища». Ознаки «безладу» в ландшафті (наприклад сміття або графіті) змушують людей відчувати себе менш безпечно, менш упевнено в публічному просторі. Також просторову небезпеку в місті спроможні утворювати малі архітектурні форми, які сприймаються як символічне насильство, або будівництво офісів в історичній частині міста, що супроводжується руйнуванням архітектурних пам'яток (а з ними й руйнування зв'язку мешканця з міським ландшафтом). Джерело небезпеки – наявність архітектурно-просторового хаосу: стихійної забудови міст; оформлення урбаністичного простору, позбавленого естетичного смаку (у т. ч. з візуальною та звуковою рекламою) [4]. Можливість пересування по місту без перешкод (заасфальтовані вулиці, відремонтовані сходи до паркових зон тощо) є також однією зі складових частин безпеки території міста як для жінок та дітей, так і для чоловіків.

Розглянемо результати дослідження (2016), проведеного в межах аудиту безпеки території навколо гуртожитку Центром гендерної освіти Луцького педагогічного коледжу задля виявлення найбільш загрозливих ситуацій для студентів і студенток на шляху до місця проживання. Усього дослідженням охоплено 222 респонденти, що становить 45 % тих, хто проживає в гуртожитку; застосовували квотну вибірку за двома параметрами: стать і вік, метод збору інформації – роздаткове анкетування.

На основі обробки й аналізу отриманої інформації отримано такі результати:

1. Питання «*Чи відчуваєте Ви небезпеку на шляху до гуртожитку?*» передбачало визначення рівня відчуття безпеки студентами й студентками (табл. 1). Більшість опитаних студенток (69,2 %) відчують себе в небезпеці, ідучи до гуртожитку, і лише 26,8 % почуваються безпечно. Серед студентів 58,3 % не відчувають жодної загрози для себе. Найбільш комфортно почуваються на цьому шляху студентки вікової групи 15–16 років (44,0 % відповіли так, 54 % – ні, що свідчить про низький поріг відчуття загрози). Думки хлопців цієї вікової групи розподілилися таким чином: так – 18,0 %, ні – 55,0 %, а 27,0 % студентів байдуже ставляться до власної безпеки.

Таблиця 1

«*Чи відчуваєте Ви небезпеку на шляху до гуртожитку?*», %

Вікова група	Так		Ні		Мені байдуже	
	ж.*	ч.**	ж.*	ч.**	ж.*	ч.**
15–16	44,0	18,0	54,0	55,0	2,0	27,0
17–18	79,0	22,0	16,0	56,0	6,0	22,0
19–20	82,0	0	13,0	100,0	4,0	0
21–22	75,0	0	25,0	0	0	100,0
Загалом	69,0	17,0	27,0	58,0	4,0	25,0

* тут і далі: респонденти жіночої статі;

** тут і далі: респонденти чоловічої статі.

2. Вплив природних факторів на безпеку пересування в місті репрезентує питання «*Чи безпечно Ви почуваєтеся взимку в похмуру погоду на шляху до гуртожитку?*» (табл. 2). 27,0 % дівчат відчують себе радше безпечно, ніж ні, 33,0 % юнаків почувають себе безпечно, а студентам вікової групи 21–22 роки байдужа власна безпека (100,0 %). Проте 75,0 % студенток цієї ж вікової групи почуваються менш безпечно.

Таблиця 2

«Чи безпечно Ви почуваетесь взимку в похмуру погоду на шляху до гуртожитку?», %

Вікова група	Так		Ні		Мені байдуже		Радше так, ніж ні		Радше ні, ніж так		Важко сказати	
	ж.*	ч.**	ж.*	ч.**	ж.*	ч.**	ж.*	ч.**	ж.*	ч.**	ж.*	ч.**
15–16	10,0	45,0	19,0	9,0	0	0	19,0	36,0	36,0	0	17,0	9,0
17–18	12,0	11,0	21,0	0	23,0	22,0	21,0	22,0	13,0	0	9,0	44,0
19–20	0	67,0	42,0	0	0	33,0	11,0	0	40,0	0	7,0	0
21–22	0	0	0	0	0	100,0	25,0	0	75,0	0	0	0
Загалом	9,0	33,0	25,0	4,0	11,0	17,0	18,0	25,0	27,0	0	11,0	21,0

3. Для вивчення ступеня легкості пересування територією респондентам запропоновано відповісти на запитання *«Ви легко рухаєтесь своїм / -їми маршрутами територією гуртожитку та прилеглими до нього ділянками?»* (табл. 3). 71,0 % юнаків та 45,0 % дівчат без перешкод пересуваються вказаними маршрутами. Проте усі студенти вікової групи 21–22 роки відповіли, що радше не відчувають перепон на своєму шляху, а серед студенток цієї вікової групи 50,0 % дали ствердну відповідь, для 25,0 % жінок існують перепони за маршрутом пересування.

Таблиця 3

«Ви легко рухаєтесь своїм / -їми маршрутами територією гуртожитку та прилеглими до нього ділянками?», %

Вікова група	Так		Ні		Радше так, ніж ні		Радше ні, ніж так		Важко сказати	
	ж.*	ч.**	ж.*	ч.**	ж.*	ч.**	ж.*	ч.**	ж.*	ч.**
15–16	66,0	82,0	12,0	0	12,0	9,0	7,0	9,0	3,0	0
17–18	67,0	78,0	22,0	0	20,0	0	17,0	22,0	8,0	0
19–20	20,0	33,0	27,0	0	27,0	0	18,0	67,0	9,0	0
21–22	50,0	0	25,0	0	25,0	0	0	100,0	0	0
Загалом	40,0	71,0	20,0	0	19,0	4,0	14,0	25,0	7,0	0

4. Питанням *«Чи вважаєте Ви, що за Вашим маршрутом переміщення територією гуртожитку та прилеглими ділянками є такі місця, де може захватися хтось небезпечний?»* визначали можливість загрози від незнайомих людей (табл. 4). Серед респондентів 71,0 % дівчат і 42,0 % юнаків вважають, що наражаються на небезпеку з боку сторонніх осіб на цій ділянці. Найбільшу небезпеку відчувають дівчата 21–22 років (100,0 %). Водночас жоден хлопець цієї вікової групи не відчуває цієї загрози.

Таблиця 4

«Чи вважаєте Ви, що за Вашим маршрутом переміщення територією гуртожитку та прилеглими ділянками є такі місця, де може захватися хтось небезпечний?», %

Вікова група	Так		Ні		Радше так, ніж ні		Радше ні, ніж так		Важко сказати	
	ж.*	ч.**	ж.*	ч.**	ж.*	ч.**	ж.*	ч.**	ж.*	ч.**
15–16	51,0	45,0	17,0	9,0	19,0	27,0	8,0	9,0	5,0	9,0
17–18	76,0	56,0	6,0	11,0	8,0	22,0	8,0	18,0	6,0	9,0
19–20	84,0	33,0	2,0	67,0	7,0	0	2,0	0	4,0	0
21–22	100,0	0	0	0	0	0	0	100,0	0	0
Загалом	71,0	42,0	8,0	15,0	11,0	19,0	6,0	15,0	5,0	8,0

5. Можливість отримання допомоги від перехожих визначали запитанням *«Чи можете Ви, рухаючись указаною територією, за необхідності, отримати допомогу під час посягання на Вашу безпеку, якщо потребуватимете її?»* (табл. 5). Більшість дівчат упевнені, що вони, найімовірніше,

не отримають такої допомоги в перехожих. Так вважає 38,0 % дівчат і 29,0 % юнаків. Найбільш переконані в цьому молодики віком 21–22 роки (100,0 %). Дівчата ж цієї вікової групи відповіли таким чином: ні – 25,0 % (усі 25,0 % вважають, що цю допомогу вони, найімовірніше, не отримають).

Таблиця 5

«Чи можете Ви, рухаючись указаною територією, за необхідності, отримати допомогу під час посягання на Вашу безпеку, якщо потребуватимете її?», %

Вікова група	Так		Ні		Радше так, ніж ні		Радше ні, ніж так		Важко сказати	
	ж.*	ч.**	ж.*	ч.**	ж.*	ч.**	ж.*	ч.**	ж.*	ч.**
15–16	19,0	45,0	15,0	9,0	15,0	9,0	31,0	36,0	20,0	0
17–18	17,0	33,0	21,0	11,0	18,0	0	32,0	22,0	12,0	33,0
19–20	0	0	16,0	67,0	11,0	0	60,0	0	13,0	33,0
21–22	0	0	25,0	0	0	0	25,0	100,0	50,0	0
Загалом	13,0	33,0	18,0	17,0	15,0	4,0	38,0	29,0	16,0	17,0

6. Питання «Чи можете Ви, за необхідності, швидко викликати термінові служби (охорону закладу / гуртожитку, поліцію) під час руху вказаною територією?» репрезентує ставлення респондентів до різних професійних груп (табл. 6). 42,0 % юнаків і 35,0 % дівчат упевнені, що їм нададуть відповідну професійну допомогу в разі небезпеки, але водночас 43,0 % та 25, % респондентів відповідно не впевнені в цьому. Найбільше довіряють професійній діяльності термінових служб студентки та студенти 15–16 років (відповідно, 49,0 та 50,0 %), проте 36,0 % дівчат і 27,0 % хлопців цієї вікової групи важко визначитися.

Таблиця 6

«Чи можете Ви, за необхідності, швидко викликати термінові служби (охорону закладу / гуртожитку, поліцію) під час руху вказаною територією?», %

Вікова група	Так		Ні		Важко сказати	
	ж.*	ч.**	ж.*	ч.**	ж.*	ч.**
15–16	49,0	55,0	15,0	18,0	36,0	27,0
17–18	32,0	33,0	24,0	33,0	43,0	33,0
19–20	20,0	33,0	27,0	67,0	53,0	0
21–22»	50,0	0	25,0	100,0	25,0	0
Загалом	35,0	42,0	22,0	33,0	43,0	25,0

7. Питанням «Чи підтримуєте Ви, за необхідності, ініціативу щодо покращення освітлення території гуртожитку та прилеглих до нього територій?» намагалися визначити рівень активності студентів щодо благоустрою прилеглих до гуртожитку ділянок (табл. 7). Основні відповіді розподілилися так: 89,0 % дівчат та 71,0 % юнаків підтримуватимуть такі ініціативи. Найбільш активно ініціативи підтримують ті, хто належить до вікової когорти 21–22 роки (100,0 %).

Таблиця 7

«Чи підтримуєте Ви, за необхідності, ініціативу щодо покращення освітлення території гуртожитку та прилеглих до нього ділянок?», %

Вікова група	Так		Ні		Радше так, ніж ні		Радше ні, ніж так		Важко сказати	
	ж.*	ч.**	ж.*	ч.**	ж.*	ч.**	ж.*	ч.**	ж.*	ч.**
15–16	81,0	64,0	3,0	0	8,0	18,0	3,0	9,0	3,0	9,0
17–18	91,0	67,0	1,0	11,0	3,0	0	0	0	4,0	22,0
19–20	96,0	100,0	0	0	0	0	4,0	0	0	0
21–22	100,0	100,0	0	0	0	0	0	0	0	0
Загалом	89,0	71,0	2,0	4,0	4,0	8,0	2,0	4,0	3,0	13,0

Підсумовуючи отримані результати, можна зробити такі **висновки**: у міському просторі дівчата почувають себе менш безпечно, ніж хлопці; існують перешкоди для пересування в місті для більшості осіб жіночої статі; відчувається загроза з боку сторонніх людей як для них, так і для осіб чоловічої статі; не сподіваються на отримання допомоги сторонніх і термінових служб і дівчата, і хлопці; студенти слабо проявляють власну ініціативу, але водночас готові підтримати ініціативи інших.

Виходячи зі сказаного вище, можемо зробити узагальнення щодо необхідності створення безпечного міського простору не лише навколо гуртожитку Луцького педагогічного коледжу, а й міського простору загалом.

Для цього потрібно вжити заходів щодо благоустрою міста. Зокрема, винести зазначену проблему на обговорення та прийняття рішень органами міського самоврядування, провести громадські слухання, сприяти пішому патрулюванню міста в більш небезпечних його ділянках, залучити спеціалістів у галузі містобудування тощо.

Нині стає все очевиднішим, що розвиток міста значною мірою визначається рівнем активності його мешканців, а також залежить від чіткого контролю за діяльністю влади як із боку громадських організацій, так і засобів масової інформації. Отже, ця наукова розвідка може слугувати основою для **подальших досліджень** із вивчення проблеми безпеки території міста та розробки індикаторів вимірювання міського простору.

Джерела та література

1. Джекобс Дж. Смерть и жизнь больших американских городов / Дж. Джекобс. – М. : Новое изд-во, 2015. – 512 с.
2. Концепція комплексного впорядкування міського простору м. Києва [Електронний ресурс]. – 2015. – Режим доступу : <http://bit.ly/2ey0RaN>
3. Линч К. Образ города / К. Линч. – М. : Стройиздат, 1982. – 328 с.
4. Символічне насильство в містах сучасної України : аналітичний звіт за проектом [Електронний ресурс] // Інститут громадянського суспільства. – Сімферополь, 2013. – Режим доступу : <http://www.slideshare.net/sergeAmes/symbolic-violence-2013fin>
5. Тищенко І. Що таке міський публічний простір [Електронний ресурс] / І. Тищенко // Mistosite. – 2015. – Режим доступу : <http://bit.ly/2dOGS5f>.
6. Helmz G. Towards safe city centers?: remaking the spaces of an old-industrial city / G. Helmz. – Hants : Ashgate Publishing Limited, 2008. – 238 p.
7. Kohn M. Brave New Neighborhoods. The Privatization of Public Space / M. Kohn. – New York and London : Routledge [Electronic resource]. – 2004. – Mode of access : <http://bit.ly/2dRIpLA>.

References

1. Jacobs, J. (2015), “*Life and Death of Big American Cities*”, Moscow : New Publisher, 512 p.
2. *The concept of comprehensive ordering of urban space in Kyiv* (2015), <http://bit.ly/2ey0RaN>
3. Lynch, K. (1982), “*The image of the city*”, Moscow : Stroiizdat, 328 p.
4. “*Symbolic violence in the cities of modern Ukraine: Analytical report by the project*” (2013), Civil Society Institute in Simferopol, <http://www.slideshare.net/sergeAmes/symbolic-violence-2013fin>
5. Tishchenko, I. (2015), “What is the urban public space”, *Mistosite*, <http://bit.ly/2dOGS5f>
6. Helmz, G. (2008), *Towards safe city centers? : remaking the spaces of an old-industrial city*, Hants : Ashgate Publishing Limited, 238 p.
7. Kohn, M. (2004), *Brave New Neighborhoods. The Privatization of Public Space*, New York and London : Routledge, <http://bit.ly/2dRIpLA>.